

Велесова книга: за і проти

Велесова книга — помітний твір в історії українського письменства і, можна сказати, унікальний.

Про Велесову книгу, назвавши її “прадавніми дерев’яними “дощечками” V століття з дорогоцінними на них історичними письменами про стародавню Русь”, уперше заговорив у листопаді 1953 року журнал “Жар-птица”, що його видавали російські емігранти в Сан-Франциско (США). Тут наступного року з’явилися й перші публікації витягів з Велесової книги. Повністю вона була опублікована в 60—70-х роках у Голландії українським емігрантом М.Ф.Скрипником.

Водночас із публікацією змісту “дощечок” постало питання про їхню автентичність. Вже 1954 року першовідкривачі Велесової книги мушили доводити кожному “Хомі невірному, що тексти “дощечок” є справді документом” [1]. 1960 року лінгвіст-палеограф Л.П.Жуковська в журналі “Вопросы языкознания” робить категоричний висновок, що “зазначені “дощечки” є однією з підробок О.І.Сулакадзева” [2] — відомого книжного містифікатора початку XIX ст. (помер 1830 року). 1980 року вона разом з мовознавцем Ф.П.Філіним висловилася ще різкіше: “Це абсолютно явна і груба підробка, у якій нема ні “таємничості”, ні “загадок” [3]. Мовознавець О.В.Творогов в досить докладному дослідженні, опублікованому в “Трудах Отдела древнерусской литературы” в 1990 році, стверджує: “Усе це — наслідок грубої містифікації читачів Ю.П.Миролубовим і А.А.Куром” [4], “невдало змонтований фальсифікат” [5].

Тим часом доктор філологічних наук О.Б.Ткаченко 2001 року припускає, що “нинішній текст т.зв. “В(е)лесової книги” виник не на зовсім голому місці. Попередником пізнішої фальсифікації (або пізніших фальсифікацій) міг бути якийсь первісний текст”, що “в основі тексту “В(е)лесової книги” міг лежати якийсь справді автентичний дохристиянський твір” [6], який, проте, кимось був по-варварському спотворений на догоду певним ідеологічним настановам.

Зовсім протилежної думки дотримується дослідник давньої української писемності, український упорядник і перекладач Велесової книги Б.І.Яценко в ґрунтовній праці “Велесова книга — пам’ятка України-Русі IX століття” та інших дослідженнях [7], який не має ані найменшого сумніву щодо автентичності цього твору. Досить аргументовані докази автентичності Велесової книги наводить також її російський дослідник О.І.Асов у “Слові на захист Велесової книги” та “Відповіді критикам Велесової книги” [8].

Г.Д. Клочек [9] і Г.С.Лозко [10] вважають Велесову книгу збіркою проповідей язичницьких жерців (волхвів). І для цього є вагомі підстави.

Водночас треба погодитися, що не всі судження й аргументи як однієї сторони, так і другої достатньо переконливі й захищені. У зв'язку з Велесою книгою виникає ще багато запитань і непорозумінь, які слід скрупульозно дослідити.

Запитання перше стосується знаходження Велесої книги. Ю.П.Миролюбов у праці “Русский языческий фольклор” пише: ”Дощечки ці були підібрані Ізенбеком під час громадянської війни в знищеній бібліотеці князів Задонських чи Донських, точно нам невідомо, та й сам Ізенбек не знав точного імені господарів розгромленого маєтку” [11]. Тепер прийнято вважати, що Велесову книгу підібрав 1919 року полковник білої армії Алі (у хрещенні Олександр чи Федір Артурович) Ізенбек у Великому Бурлуці побіля Харкова в маєтку Донців-Захаржевських.

Чи могла тут опинитися така книга? Зачинатель роду Григорій Єрофейович Донець-Захаржевський був з 1669 року полковником Харківського слобідського козачого полку. Його син, теж полковник того ж козачого полку, К.Г.Донець-Захаржевський 1680 року придбав землі Великого Бурлука й оселився тут. 1693 року великобурлуцькі землі царською грамотою були закріплені за його синами [12]. Це були небайдужі до культури люди. На честь Г.Є.Донця-Захаржевського його сучасник поет Іван Орновський склав панегірик польською мовою “Wogaty wirydarz” (Київ, 1705) [13]. Правнук Григорія Єрофейовича Яків Михайлович Донець-Захаржевський підтримував дружні стосунки з Григорієм Сковородою, приймав його у своєму маєтку, листувався з ним, а той 1790 року присвятив йому свою працю “Книжечка Плутархова о спокойствіи души” [14]. Тому цілком можливо, що хтось із цієї родини міг зацікавитися такою унікальною пам'яткою язичницької старовини, як Велесова книга, й таємно зберігав її.

Але чому Велесою книгою зацікавився полковник білої армії Алі Ізенбек? Навіщо вона була йому? Ізенбек, нащадок туркменських беків (дворян), народився 1890 року в Санкт-Петербурзі в сім'ї морського офіцера, закінчив морський корпус і після цього навчався в петербурзькій Академії мистецтв. Як художник і як кореспондент Академії наук він брав участь в археологічній експедиції в Туркестані. У громадянську війну Ізенбек в чині полковника став командиром денікінського Марковського артилерійського дивізіону [15]. Село Великий Бурлук денікінці утримували півроку — з червня по грудень 1919 року [16]. Звідси зрозуміло, що Алі Ізенбек мав змогу і час ознайомитися з розгромленою бібліотекою Донців-Захаржевських і як художник та учасник археологічної експедиції був готовий збагнути неабияку цінність й унікальність своєї знахідки. Ю.П.Миролюбов у листі до С.Лесного від 26 лютого 1956 року писав: “Він [Ізенбек] наказав вістовому все [тобто розкидані дощечки Велесої книги] зібрати в мішок і оберігати пильніше ніж зіницю ока” [17]. Отже, й Алі Ізенбек — особа, не зовсім випадкова в цій історії.

Запитання друге: що ж насправді являла собою знайдена Велесова книга?

“Дощечки були приблизно однакового розміру, тридцять вісім сантиметрів на двадцять два, завтовшки в півсантиметра” [18], — повідомляє Ю.П.Миролюбов у листі до С.Лесного від 11 листопада 1957 року.

У тому, що текст було написано саме на дерев'яних дощечках, нема нічого дивного. Дерев'яні дощечки використовувано з цією метою ще й (з погляду історії) зовсім недавно. М.Коцюбинський у “Тінях забутих предків” свідчить: “Тоді ватаг вийма з-за череса цілий жмуток дерев'яних колодок і починає читати. Там закарбовано все, в тій дерев'яній книзі, хто скільки має овець і що кому належить” [19]. Дерев'яні дощечки — найбільш вірогідний матеріал для стародавнього письма на території України.

Але є розбіжності щодо кількості дощечок у Велесовій книзі. Б.І.Яценко називає їх 74. Г.С.Лозко стверджує: “Усього текстів дощок Велесової Книги знайдено в архіві Ю.Миролюбова, — 77, з них 72 повних і 5 у фрагментах” [20]. С.Лесной (очевидно, з подачі таки Ю.П.Миролюбова) вважає, що було “до 40 двобічних дощечок” [21]. І сам Ю.П. Миролюбов у праці “Руський язичницький фольклор” пише: “Нам випало велике щастя бачити “дощечки” із колекції художника Ізенбека, числом 37, з випаленим текстом” [22].

А на скількох дощечках міг бути розміщений текст Велесової книги, опублікований Б.І.Яценком, Г.С.Лозко та О.І.Асовим (ці тексти майже ідентичні, принаймні за обсягом)? За моїми підрахунками, зробленими за виданнями Г.С.Лозко й О.І.Асова (у цих виданнях текст подано всуціль, без розбивки на ритмічні рядки, що полегшує підрахунок), відомий нам текст Велесової книги містить приблизно 96—97 тисяч букв (пробіли між буквами не беруться до уваги, оскільки в оригіналі текст не розбито на слова). А на фотокопії однієї сторони дощечки 16, параметри якої майже повністю збігаються з тими, що називає Ю.П.Миролюбов, маємо приблизно 500 букв (10 рядків по 50 букв). Отже, на дощечці з обох боків могло бути випалено (чи видряпано) близько 1000 букв. Таким чином, відомий нам текст Велесової мав би розміститися з обох сторін на 96 (а не на 74 чи 77) дощечках, аналогічних дощечці 16.

Можливо, на інших дощечках текст подано щільніше (“Букви були не всі однакової величини, були рядки дрібні, а були й крупні” [23], — повідомляв Ю.П.Миролюбов у листі до С.Лесного). Проте це малоімовірно, оскільки техніка нанесення знаків випалюванням (чи навіть видряпуванням) має щодо цього обмежені можливості. До того ж на деяких дощечках повинна б була бути нанесена надзвичайно велика кількість знаків. Так, дощечка 8 містить приблизно 3300 букв (більш як утричі більше, ніж на дощечці 16), дощечка 23 — понад 3100, дощечка 26 — майже 3000, дощечка 28 — близько 2900 букв. Щоправда, нема впевненості, що розбивка тексту у відомих виданнях точно відповідає розбивці його на дощечках.

І чи не був це занадто громіздкий вантаж як для далекої й непевної подорожі? Адже Ізенбеку довелося мандрувати з ним до Бельгії із тривалими зупинками в Туреччині та Югославії, і він, проте, ніде по дорозі не позбувся його. Якщо дощечок було 74 чи 77, то це був би стіс заввишки сантиметрів

до 40 (обсягом понад 32 дм³), якщо ж 37, як свідчить Ю.П.Миролюбов, то стосик із дощечок був би заввишки лише 20 сантиметрів (обсягом приблизно 16 дм³ і вагою не більше пуда) — не такий уже й обтяжливий вантаж. Дощечки були тісно зв'язані пропущеними через отвори в них ремнями — тому й збереглися цілими під час подорожі.

Очевидно, не все те, що подається як Велесова книга, насправді було написано на врятованих Ізенбеком дощечках. Скоріш усього, має рацію Б.Ребіндер, автор праці “Влесова книга: життя та релігія слов'ян” (Франція, Руайя, 1987): “Ми припускаємо, що Ю.П.Миролюбов, який мав намір написати книгу про князя Святослава, пробував писати в дусі Велесової книги, тобто мовою десятого століття. І для того, щоб не вводити людей в оману, він нумерував рядки до 45-ти і навіть до 50” [24].

А припускати, що Ю.П.Миролюбов міг підроблятися під старовину, дає підставу зокрема і його розповідь про розшифрування дощечок Велесової книги у праці “Руський язичницький фольклор”: “Зміст важко піддавався розбору, але за смыслом окремих слів це були молитви до Перуна, якого називано іноді “Паруном”, іноді “Впаруною”, Дажбога називано “Дажбо” і “Даже”. Текст містив ще опис, як “Велс учил Деда земе рати”. На одній із них було написано про “Купе-Бози”, очевидно про Купала, і про очищення “обмиванням” у лазні і жертвою “Роду-Рожаницю”, “иже есь Дедо Свенту”. Були рядки, присвячені “Стрибу, кий же дыха яко хще”, а також про “Вышен-Бг, иже есь хранищ живот наших” [25].

У цьому уривкові привертають до себе увагу слова і вислови, подані як цитати з оригіналу Велесової книги. Справді, ім'я Перуна тут має, крім багатьох інших, і форму “Паруне”, “Паруніе”, “Впаруні”, так само Дажбога часто називано “Дажбо” і навіть “Даже”, Купало називається й “Купалбг” (д. 38а: “й Купалбг яковый до мытници правити имѣ а всяческая омовенія”). А проте інші цитати не мають точних відповідників в опублікованих текстах Велесової книги.

Про те, що Велес навчив людей землю орати, у книзі згадується тричі, але жодного разу не так, як цитує Ю.Миролюбов (цитати подаю за виданням: Велесова книга: Збірка праукраїнських пам'яток. Упорядк., ритм. переклад, підг. автентичного тексту, довід. мат. Б.Яценка. — К.: ТОВ “Бівалент”, 2001): “Влесо бо научі тѣа земѣ раті а зърно сѣяті” (д. 4б); “То В(е)лес учаше праоце наше земе раяте а злаке сѣяте” (д.8 (2)); “бо влесо наушаі земе раіаті пращурі” (д. 20). Про Род-Рожаниці, крім того, що це божество згадується двічі (дд. 15а і 28), ніде не сказано, що воно “Дід світу”. Таким у тексті названо інше божество: “Хваліхом і Сварга діда бжіа” (д. 11а). Про Стрибога у тексті Велесової книги говориться тричі, але не так, як цитує Ю.Миролюбов: “А тако Стрібы свіщашуте во стпіах”, (д. 5б); “А Стрібве іенве плясашуть об оне” (д. 7ж); “и Стрибгъ вѣтрие на земь ся има” (д. 38а). І про бога Вишеня в тексті книги мовиться інакше, принаймні іншими словами: “а імахом вы(ш)него допоменце нашего” (д. 6д). Очевидно, ці вислови Ю.П.Миролюбов цитував із пам'яті, а тому й не дослівно, але в дусі Велесової книги.

Запитання третє пов'язане з існуванням писемності в Україні. Чи була вона тут до прийняття християнства і, якщо брати глибше, то до створення Кирилом і Мефодієм слов'янської азбуки?

Велесова книга, як випливає з її змісту, повинна була бути укладена й записана ще за життя князя Аскольда, який загинув 862 року. Слов'янська ж азбука (не відомо ще, кирилиця чи глаголиця) була створена 863 року, тобто через рік після смерті Аскольда. Отже, скористатися нею укладачі Велесової книги, зрозуміла річ, не могли. Тож чи слід з цього робити висновок, що за часів Аскольда, тобто в середині IX ст., ще й ніяких записів в Україні не могло бути, а те, що ми бачимо на дощечці 16, — це лише, як пише О.В.Творогов, "трохи деформовані букви кириличного алфавіту" [26]?

Але чому ми повинні думати, що наші далекі предки були відсталіші від інших народів, які в більшості ще до нашої ери створили свої власні письмена, — від єгиптян та китайців, які винайшли ієрогліфи, від індійців з їхнім письмом деванагарі, від тих же фінікійців, греків, латинян, від грузинів, вірмен, від сусідніх готів, що мали свої руни, починаючи ще з II ст. н.е.? До речі, букви Велесової книги за формою нагадують скоріше готські руни, ніж кирилицю.

Перші письмена на території України збереглися з-перед IV тисячоліття до н.е. — це недавно відкриті написи в печерах Кам'яної Могили неподалік від Мелітополя. Відомі також написи з часів трипільської культури (IV — II тисячоліття до н.е.), зроблені на стінках глеків (на іншому матеріалі вони б не збереглися). І ці написи, як дехто вважає, були вже буквені.

Як стверджують історики, "початок стабільного державного життя українців-русів пов'язаний з діяльністю князя Кия" [27]. А це 60 — 70-і рр. VII ст. Були й інші державні чи напівдержавні утворення на території України: це і союз слов'янських племен, очолюваний князем Божем (середина IV ст.), і згадувана арабським літописцем X століття Аль-Масуді держава "валінана" (волинян?), яка "за давніх часів" об'єднувала "всі інші слов'янські народи", і дохристиянська Русь часів Діра та Аскольда. А держава, тому що вона охоплює досить велику територію й у ній різко зростає кількість різноманітних міжлюдських стосунків, не може обходитися без такого надійного помічника пам'яті, як письмо.

Болгарських чернець X ст. Храбр у творі "Про письмена" свідчив, що слов'яни до прийняття християнства, "не маючи письма, чертами й різками читали й загадували", а також користувалися "римськими й грецькими буквами". Можливо, й Кирило та Мефодій, укладаючи азбуку для Святого Письма, спиралися на попередній писемний досвід наших предків. У "Житті Костянтина" (тобто Кирила) розповідається, що він у грецькому місті Херсонесі (Корсунь біля м. Севастополя) знайшов Євангелію і Псалтир, "руськими письменами писані". Сербський дослідник Велесової книги проф. Р.Пешич, зокрема, пише: "Що слов'яни мали свою азбуку, довідуємося з Життя святого Івана Золотоустого 389 року, де сказано: "Скіфи (яких, судячи з багатьох доказів, можемо вважати слов'янами), фракійці, сармати, індійці і всі, хто живе край світу, перекладають Слово Боже на свої мови" [28].

Волхви, а тільки вони могли бути авторами Велесової книги, — це були не темні, обмежені знахарі, як дехто їх собі уявляє, а духовна еліта народу, охоронці його віковичних традицій й носії тогочасних знань про світ. Щоб народ (і не тільки народ, а й князі теж) їх слухав, вони повинні були багато знати й досконало володіти словом. У їхніх руках зосереджувалися ідеологічні потреби тогочасного суспільства. То чи ж могли вони обходитися без письма? І не їхня вина, що писемні пам'ятки, створені ними, з утвердженням християнської віри були знищені, крім, можливо, однієї — Велесової книги.

Що ж до різнобою в написанні слів, у позначенні звуків (а тодішнє буквене письмо могло бути лише звуковим), то треба зважити на те, що в ті далекі часи не існувало правил правопису як таких, письмо було повністю зорієнтоване на ненормоване усне мовлення. Навіть переписувачі не завжди точно відтворювали оригінал, не кажучи вже про описки [29]. А текст Велесової книги на дощечках міг дійти до нашого часу тільки завдяки (можливо, й неодноразовому) копіюванню.

Запитання четверте стосується мови Велесової книги. Це найбільший камінь спотикання.

О.В.Творогов заявляє: “Перед нами штучна мова, причому “винайдена” людиною, яка з історією слов'янських мов не знайома і не зуміла витворити свою, послідовно продуману мовну систему”. “В реальній мові не могли б співіснувати три різні варіанти вимови того самого звука в тій самій фонетичній позиції” [30]. О.Б.Ткаченко доходить висновку, що мова Велесової книги — “це своєрідний панслов'янський “суржик”, де в найхімерніший спосіб (часто навіть у тому самому слові) змішано кілька слов'янських мов” [31].

Але ж до мови, яка щойно формувалася на основі багатьох діалектів, не можна ставити тих самих вимог, що й до кодифікованої літературної мови. По-перше, в ті далекі часи єдиної загальнонаціональної мови не було, у кожному поселенні розмовляли своєю відмінною говіркою, і часто навіть дуже відмінною. По-друге, вже й тоді відбувалося перемішування населення. У ІХ — ХІІІ ст. “Київ і його околиці були місцем збору різноплеми́нних дружин: сюди потрапляли і полонені ляхи, і поселені князями словени, чудь, і кривичі, і найняті варяги, і торки (“свої погані”), і данці, і ірландські монахи, і арабські купці, і угорські вершники” [32], — доходить висновку відомий дослідник нашої давньої історії Б.О.Рибаків. Змішування різних говірок і діалектів відбувалося також в інших тодішніх племи́нних центрах Русі-України. Тому в таких людських конгломератах могли співіснувати, кажучи словами О.В.Творогова, різні варіанти вимови того самого звука, різні граматичні форми, різні назви для тих самих явищ.

Про таку можливість співіснування різночасових (чи різномовних) фонетичних явищ в мові, яка перебуває в стані формування, свідчить говір русинів Воеводини (Сербія). Наприклад, праслов'янський звук *h* тут має рефлексії, властиві різним мовам: *i* (*дід*, *гніздо*, *шлід* “слід”) (До речі, перехід прадавнього звука *h* в *i* в українській мові стався не пізніше ХІ ст., а не “не

раніше XIV ст.” [33], як це стверджує О.В.Творогов), **и** (*писня, рика, циль*), **є** (*хлеб, лето, неми “німий”*), **е** (*орех, швет “світ”, шмели “смілий”*), **а** (*цали “цілий”*). Це саме можна сказати і про рефлeksi носового #: тут маємо **я** (*святи, вязац “в’язати”*), **а** (*мешац “місяць”, вжац “взяти”*), **е** (*месо, песц “п’ясть”, щесліви*), **ей** (*пейц “п’ять”*). Такий самий різнобій спостерігається і в рефлексах звукосполучення **ъл**: **лу** (*слунко, длуго, тлусті*), **ов** (*жовти*), **ол** (*полни*), **ло** (*видлобовац “видовбувати”*). Цікаво, що мові русинів властиве помірне “цокання”, яке трапляється й у Велесовій книзі: *ноц, плєци, цеснок “часник”, цудзи “чужи”, стояци “стоячи”* [34]. Така сама різномовність спостерігається тут і в лексичному складі.

Таку мішанину різномовних явищ ми маємо і в Пересопницькій Євангелії, і певною мірою навіть в “Енеїді” І.Котляревського, і в сучасних чи то “русько-українському”, чи то галицькому, чи то закарпатському суржиках.

Тож не дивно, що наші далекі предки не дотримувалися строгих мовних, зокрема й правописних, норм, які в нашу мову прийдуть набагато пізніше завдяки інтелектуальним зусиллям багатьох поколінь. І було б дивно й підозріло, якби ця первісна мовна непорядкованість не відбилася й у Велесовій книзі. Звідси, та ще від пізніших переписувань і не завжди вдалих прочитань ота маса, як пише О.Б.Ткаченко, “хіб, перекручень і абсолютно абсурдних форм і слів” [35].

І ще кілька слів про спосіб викладу змісту, який часто нам важко збагнути. Річ у тім, що ми звикли в усьому дошукуватися логіки, причиново-наслідкових зв’язків. Тим часом мислення наших далеких предків повинно було якісно відрізнятися від сучасного, великою мірою побудованого на наукових засадах. Мислення наших далеких предків, коли всім порядкували боги, коли боги визначали перебіг подій, явищ і долю людей, було скоріш імпульсивно-ситуативним, а не логічним, проповідь будувалася на сугестії, навіюванні, а не на доказах. Такий тип мислення і тепер ще властивий деяким письменникам — так званим модерністам. Зміст затуманили й численні помилки, неправильне прочитання окремих букв при розшифруванні та переписуванні текстів.

Запитання п’яте і основне: Велесова книга — фальсифікат чи автентичний твір середини IX століття?

Щоб достеменно розібратися в цьому, потрібно, крім іншого, докладно з’ясувати також, хто ж такий був першовідкривач Велесової книги — Ю.П.Миролюбов-Лядський. Ось що про нього пишуть сучасні російські видавці його книги “Сакральне Русі”: “Юрій Петрович Миролюбов народився 30 липня 1892 року в місті Бахмуті Катеринославської губернії в сім’ї священника. У роки революції в катівнях ЧК був убитий його батько. Мати його, вроджена Лядська, що походила з відомого козацького роду, померла в Україні в 1933 році...”

Дитинство і юність Юрій Петрович провів в Україні та на Кубані... Не закінчивши навчання в духовному училищі, куди його було віддано за бажанням батька, Юра перейшов до гімназії, після закінчення якої вступив

до Варшавського університету. Незадовго до початку Першої світової війни Юрій Петрович перевівся до Київського університету, де навчався на медичному факультеті... Під час громадянської війни він був у рядах збройних сил Центральної Ради в Києві, а потім подався на Дон, де служив у військах генерала Денікіна” [36]. Після цього — еміграція: спочатку він подається до Єгипту, далі перебирається в Центральну Африку, переїжджає в Індію, в Туреччину, якийсь час навчається в Празькому університеті і нарешті опиняється в Брюсселі (Бельгія), де й 1924 року знайомиться в церкві з Алі Ізенбеком. У Бельгії працював у хімічній лабораторії. 1954 року емігрував до США, тут з А.А.Куrom (генералом білої армії Куренковим) розпочав публікацію Велесової книги. Помер Ю.П.Миролюбов на кораблі, яким повертався до Європи, 13 листопада 1970 року.

М.Ф.Скрипник, перший, хто взявся за наукове видання Велесової книги, у “Звіті про стан дослідів над текстами Велесової книги” від 17 квітня 1975 року писав: “Покійний Ю.Миролюбов, так, як я знаю його з довірчої кореспонденції та з розмов вдови Ж.Миролюбової, був високо порядною та чесною людиною, з родини священика, а мати його походить від Тараса Трясила (Бульби), ніколи не дозволив би собі на якусь підробку чи фальсифікацію історичних документів. Він не раз заявляв і А.Куrowі, що кожної хвилини готовий скласти присягу в присутності священика, що всі його транскрипції текстів Дощечок Ізенбека зроблені ним особисто і що він всі ці дощечки мав перед собою так, як він їх описав і подав в численних документах, які є в моїм розпорядженні” [37].

Велесова книга має досить чітке ідеологічне спрямування: апологетика язичництва, опір християнству і заклик до оборони від грецької експансії, яка в ті далекі часи таки загрожувала нашим предкам. Чи це було в намірах Ю.П.Миролюбова, чи відповідало його поглядам? Як християнин і людина набожна (а це підкреслюють усі, хто писав про нього), він навряд чи міг би взятися за таку невгодну Богові справу — компонувати антихристиянський твір. Тема ж грецької експансії, мабуть, ще з прийняттям християнства перестала бути актуальною.

Що ж до “великодержавницько-російського” спрямування, яке О.Б.Ткаченко вбачає в намірах гаданого автора чи співавтора Велесової книги, то його там нема. “Ми не можемо відмовитися від Сурозької Русі, відомості про яку дані в “Дощечках Ізенбека” [38], — чи не єдиний політичний висновок, який Ю.П.Миролюбов робить зі змісту Велесової книги. С.Лесной справедливо зауважує, що “все в літопису зосереджено на півдні Русі, а про середню й північну нема по суті ні слова” [39]. Український патріот М.Скрипник, який саме з патріотичних спонукань і заповзвся видавати цю книгу, писав: “Зміст Влес книги... зробив на мене дуже глибоке вражіння, в першу чергу тим надзвичайно піднесеним і щирим патріотизмом, який міг народитися тільки в боротьбі на життя й смерть за ЗЕМЛЮ — РУСЬ, — праатьківщину наших далеких предків” [40]. В окремій вкладці в книжку М.Скрипник так визначає основну думку

Велесової книги: “Її зміст — це унікальний літопис боротьби дохристиянської Русі-України за право “бути собою” [41].

Сам Ю.П.Миролюбов, як можна зробити висновок, був не зовсім задоволений змістом дощечок (чи й не тому він не поспішав публікувати їх?). “Я чекав **не того!** Я чекав більш чи менш точної **хронології**, опису **точних подій, імен, збіжних** із суміжною епохою інших народів, опису **династій** князів і всілякого такого історичного матеріалу, якого в них не виявилось” [42], — признавався він у листі до С.Лесного від 11 листопада 1957 року. І, мабуть, не кривив душею.

Про своє виховання Ю.П.Миролюбов писав: “Автору цієї книжки безумовно поталанило знати ще старі часи на селі, а крім того, йому поталанило народитися в сім’ї, де цікавилися старовиною. Мати наша була любителькою фольклору. Прабаба Варвара, ще батькова нянька, була селянкою, і вона багато розповіла авторові про “дідівські часи”. Ріс я в селі, грався з дітьми, дослухався до слів старих людей. Пізніше мені ще більше поталанить з переїздом до нас на проживання баби Захарихи — південної оповідачки” [43]. А проте у Велесовій книзі, навіть всупереч одному з основних творів Ю.П.Миролюбова “Руський язичницький фольклор”, побудованому, до речі, виключно на українському наддніпрянському матеріалі, вплив фольклору, я б сказав, мінімальний.

І щоб не робити висновків, свої міркування закінчу цитатою з відомого мовознавця О.Б.Ткаченка, знавця історичної типології слов’янських мов: “Якби текст “Книги” був лише виплодом праці аматора-невігласа, у ньому б не знайшлося місця для цих рідкісних, але цінних частинок, що можуть відбивати до цього часу дописемне життя східнослов’янської і, найвірогідніше, саме (прото)української мови... Отже, найімовірніше усі ці поодинокі випадки справжньої автентичності, властиві припущуваний дохристиянській добі, слід розглядати не як те, що внесене свідомо [чи й несвідомо. — *І.Ю.*] пізнішим укладачем (укладачами) тексту, а як те, що збереглося в ньому всупереч йому (або ним)” [44]. Додам лише: уважне неупереджене вивчення Велесової книги, безумовно, збільшить кількість цих “рідкісних, але цінних частинок”.

А якщо навіть виявиться, що Велесова книга — це таки витвір самого Ю.П.Миролюбова-Лядського, українця за походженням і за настроєм, то не слід її ганьбити й відкидати як непотріб. Це одна з граней нашої духовності. І цей твір так чи інакше повинен належати українській культурі.

1. Цит. за: Білодід О., Киркевич В. З історії “Велесової книги” // Дніпро. — 1990. — № 4. — С. 84. 2. Жуковская Л.П. Поддельная докириллическая рукопись // Вопросы языкознания. — 1960. — № 2. — С. 144. 3. Жуковская Л.П., Филин Ф.П. “Велесова книга...” Почему не Велесова? (Об одной подделке) // Русская речь. — 1980. — № 4. — С. 117. 4. Творогов О.В. “Велесова книга” // Труды отдела древнерусской литературы. — Л.: Наука, 1990. — Т. XLIII. — С. 227. 5. Там само. — С. 242. 6. Ткаченко О. Питання походження т.зв. “В(е)лесової книги”: Спроба формально-змістового аналізу

// Українська мова. — 2001.—№ 1. — С. 53 і 54. **7.** Див.: Велесова книга: Збірка праукраїнських пам'яток / Упорядк., ритм. переклад, підг. автентичного тексту, довід. мат. Б.Яценка. — К.: ТОВ “Бівалент”, 2001. — С. 216 — 304. **8.** Див. Велесова книга / Перевод и комментарии А.И.Асова. Изд. 2-е исправленное. — М.: Менеджер, 1995. — С. 235 — 253. **9.** Клочек Г. Світ “Велесової книги”: Навчальний посібник. — Кіровоград, 2001. **10.** Лозко Г. Дерев'яні книги Волхвів, або Слово о Правді // Велесова книга: Волховник. — К.: Такі справи, 2002. — С. 7 — 32. **11.** Миролубов Ю. Русский языческий фольклор: Очерки быта и нравов. — М.: Белополье, 1995. — С. 31. **12.** Див.: История городов и сел Украинской ССР: Харьковская область. — К., 1976. — С. 264. **13.** Див.: Энциклопедический словарь. Т. 21. — Спб, 1893. — С. 34. **14.** Див.: Сковорода Г. Повне зібрання творів. — Т. 2. — К.: Наукова думка, 1973. — С. 202. **15.** Див.: Лесной С. “Влесова книга” — языческая летопись доолеговской Руси: История находки, текст и комментарии. — Вып. 1.— Виннипег, 1966. — С. 13 — 14. **16.** Див.: Історія міст і сіл УРСР: Харківська область. — К., 1967. — С. 336. **17.** Цит. за: Лесной С. “Влесова книга” — языческая летопись доолеговской Руси... — С. 9. **18.** Лесной С. Цит. праця. — С. 23. **19.** Коцюбинський М. Твори в двох томах. Т.2. — К.: Наук. думка, 1988. — С. 222. **20.** Велесова книга: Волховник / Гол. ред. та автор-упорядник Г.Лозко. — К.: Такі справи, 2002. — С. 345. **21.** С.Лесной. Цит. праця. — С. 28. **22.** Миролубов Ю. Русский языческий фольклор. — С. 31. **23.** С.Лесной. Цит. праця. — С. 28. **24.** Цит. за: Творогов О.В. “Влесова книга”. — С. 180. **25.** Миролубов Ю. Русский языческий фольклор. — С. 31 **26.** Творогов О.В. Цит. праця. — С. 174. **27.** Іванченко Р. Історія без міфів. — К., 1996. — С. 13. **28.** Велесова књига. I део / Превод и коментари Радивоје Пешића. — Друго издање. — Београд, 2000. — С. 27. **29.** Пор.: Ющук І.П. Мова наша українська: Статті, виступи, роздуми. — К.: ВЦ “Просвіта”, 2003. — С. 26 — 29. **30.** Творогов О.В. Цит. праця. — С. 228 і 229. **31.** Ткаченко О. Цит. праця. — С. 49. **32.** Рыбаков Б.А. Поляне и северяне // Советская энциклопедия. — 1947. — 6/7. — С. 97. **33.** Творогов О.В. Цит. праця. — С. 229. **34.** Приклади взято з книги: Ковач Михал. Мой швет. — Руски Керестур: Руске слово, 1964. **35.** Ткаченко О. Цит. праця. — С. 53. **36.** Биографические заметки // Миролубов Ю. Сакральное Руси. — Т. I. — М.: Золотой век, 1996. — С. I. **37.** Скрипник М. Звіт про стан дослідів над текстами Велесової книги // Сварог. — 1999. — № 10. — С.45. **38.** Миролубов Ю. Сакральное Руси. — Т. I. — М.: Золотой век, 1996. — С. 427. **39.** Лесной С. Цит. праця. — С. 31. **40.** Скрипник М. Влес книга // Влес книга: Літопис дохристиянської Русі-України. Ч. I— IV. — Лондон-Гага: Млин, 1969. — С. 1. **41.** Скрипник М. Голос забутих предків. — Машинопис. — С.1. **42.** Лесной С. Цит. праця. — С. 25. **43.** Цит. за: Ключников С. Преданья старины глубокой // Миролубов Ю. Русский языческий фольклор. — С. 7 — 8. **44.** Ткаченко О. Цит. праця. — С. 53.